

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра німецької та романської філології

АНТРОПОНІМІЧНА КАРТИНА СВІТУ У ТВОРІ ІНГРІД НОЛЛЬ
«АПТЕКАРКА»

Кваліфікаційна робота (проект)

на здобуття другого (магістерського) рівня вищої освіти

Виконав: студентка 291-М групи
Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.043 германські мови
та літератури (переклад включно),
перша – німецька
Освітньо-професійної програми
«Філологія (германські мови та
літератури (переклад включно))»
Кашуліна Анастасія Сергіївна

Керівник к. філол. н.,
доц. Ковбасюк Л.А.
Рецензент к. філол. н.,
доц. Зуброва О.А.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. Теоретичні аспекти вивчення антропонімічної картини світу в літературі	6
1.1. Загальна характеристика антропоніма.....	6
1.2. Вивчення антропонімічної картини світу в літературі.....	14
РОЗДІЛ 2. Застосування антропонімічної картини світу у творі Інгрід Нолль «Аптекарька»	22
2.1. Сюжет і основна ідея твору.....	22
2.2. Використання антропонімічної картини світу у творі.....	30
ВИСНОВКИ	38
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	41
ДОДАТОК. Додаток до авторського договору про передачу невиключних прав на використання творів	45

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Власна назва (онім) займає особливе місце в лексиконі будь-якої мови, так як не лише зберігає багатовічну інформацію про різних діячів історії і деякі історичні події, конкретну територію, яку заселяє певний народ, його вірування, культуру, побут, політичне та соціальне життя, а й розрізняє деякі об'єкти реальної чи нереальної дійсності.

Антропоніми – невід'ємна складова літературно-художнього тексту. І. М. Кочан слушно зауважує, що «вибір імені для літературного героя не буває випадковим: письменник вкладає в нього певну оцінку, характеристику, тобто використовує власні імена як додатковий художній засіб для вираження ідейно-естетичного задуму. Тому однією з важливих проблем сучасної ономастики є всебічне й ґрунтовне дослідження антропонімікону художніх творів» [20, с. 17].

Окреме важливе питання вітчизняної та зарубіжної германістики – функціонування антропонімів у художніх текстах німецької мови, оскільки воно є багатоаспектним та потребує ретельного вивчення у межах сучасного мовознавства.

Актуальність дослідження полягає в тому, що останнім часом спостерігається підвищений інтерес до проблем функціонування антропонімів у різних галузях діяльності людини: це пов'язано зі зв'язком із розвитком антропоцентричного підходу до вивчення мовних фактів.

Ономастика – відносно молода галузь лінгвістики. З цієї причини частина аспектів вивчення власних назв ще нез'ясовані і мають потребу в розробці власної методики дослідження. На них звертають увагу

дослідники німецької мови, зокрема такі, як Ф. Дебус, В.М. Кам'янець, Л.А. Ковбасюк та ін.

Вивченню особливостей антропонімів і антропонімічної картини світу присвятили свої праці видатні вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема такі, як Н. Д. Арутюнова, В. Д. Бондалетов, Л. О. Введенська, Р.С. Гінзбург, Л. І. Дегтярьова В. В. Лопатін, Т. В. Нестерова, Є. С.Отін, А. Н. Себрюк, О. В. Суперанська, та ін.

Робота виконана відповідно до наукової теми кафедри німецької та романської філології «Структурно-семантичний та комунікативно-дискурсивний аспекти дослідження мовно-мовленнєвих одиниць німецької та романської мов» (державна реєстрація 0121U110816, затверджено на засіданні кафедри протокол №8 від 05.2021 року).

Мета кваліфікаційної роботи: вивчення особливостей антропонімічної картини світу у творі Інгрід Нолль «Аптекарка».

Відповідно до поставленої мети необхідно вирішити наступні **завдання дослідження:**

- навести загальну характеристику антропоніма;
- вивчити антропонімічну картину світу в німецькій мові;
- проаналізувати сюжет і основну ідею твору;
- дослідити використання антропонімічної картини світу у творі Інгрід Нолль.

Об'єкт дослідження: антропономічна картина світу в літературному творі Інгрід Нолль «Аптекарка».

Предмет дослідження: семантичні, структурні та функціональні особливості антропонімів сучасної німецької мови.

Наукова новизна кваліфікаційної роботи полягає у багатоаспектному дослідженні німецькомовної антропонімічної картини світу у творі сучасної німецької письменниці Інгрід Нолль «Аптекарка».

Методи дослідження: Під час написання кваліфікаційної роботи було використано такі методи дослідження, як: метод суцільної вибірки, аналіз наукових джерел з теми дослідження, спостереження, систематизація та узагальнення відібраного матеріалу.

Апробація дослідження. Стаття надрукована в альманасі Херсонського державного університету «Магістерські студії» ХХ, 2020 року.

Практичні результати дослідження полягають у виявленні наукової та соціальної ефективності використання запропонованих методів та підходів на практиці, а також під час вивчення відповідних тем з теоретичних дисциплін німецької мови та літератури, під час вивчення порівняльної типології німецької та української мов.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків та списку використаних джерел, що складається із робіт вітчизняних та зарубіжних мовознавців.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ АНТРОПОНОМІЧНОЇ КАРТИНИ СВІТУ В ЛІТЕРАТУРІ

1.1. Загальна характеристика антропоніма

Сучасною наукою про мову проявляється неабияка цікавість до ономастики, яка займається вивченням власних назв будь-якої мови. «Приділяється увага також вивченню характеристик антропонімів як окремого класу власних назв, номінативним та культурологічним аспектам лексикона, вивченню концептуалізації знань та уявлень людини про світ, інтеграції лінгвістичного та екстралінгвістичного знання в семантиці власних назв та їх деривативів, модифікації значення антропонімів та дериватів у дискурсі, ролі творчої та практичної діяльності людини в процесах словотворення, в розширенні та звуженні значень досліджуваних одиниць» [3, с. 89].

«Антропоніми та їх похідні є предметом вивчення не тільки мовознавства, а й філософії, психології, літератури, мистецтва, природничих наук» [4, с. 17].

«Кожне суспільство виділяє певне коло видатних персоналій, відомих як у його межах, так, інколи, і поза його межами, поширення визнання цієї особистості може відбуватись і у певних соціальних або професійних колах. Відомість особистості пов'язана з певною інформацією про неї, яка, в свою чергу, асоціюється з конкретним антропонімом; це дозволяє вживати цей антропонім без певних пояснень» [5, с. 29].

Особові назви виникають у мові кожного народу в різні періоди та серед різних соціальних прошарків з різних причин. Розділ ономастики, що займається безпосередньо дослідженням особових імен називається антропонімікою, а вся сукупність особових імен – антропонімією, яка є важливим джерелом дослідження лексичного багатства мови.

«Антропоніми – невід’ємна частина фонових знань про мову та культуру. У наш час щільність і інтенсивність тривалих контактів між представниками різних культур дуже зросла і продовжує збільшуватися. Процес міжкультурного спілкування, під яким маємо на увазі комунікативну взаємодію цілих народів та їх одиничних представників, неможливий без звернення людей один до одного, без залучення особливих одиниць мови – антропонімів. Вони слугують для номінації об’єктів соціальної дійсності» [2, с. 34].

Функціонування такого засобу мови особливе індивідуальністю вибору та асоціативним перенесенням суттєвих якостей об’єкта під час акту номінації. В антропонімах може зберігатися не тільки лінгвістична інформація, але й культурно-історична та лінгвокраїнознавча. «Власні імена пронизують усю мовну практику людини, супроводжуючи її в усіх сферах її життя та діяльності. Спеціалісти різних профілів з давна зацікавлені в отриманні найбільш повної і точної інформації, яку несе ім’я: про час, місце і людей, що його утворили, про реалії, які його супроводжували» [2, с. 36].

Витоки власних імен прослідковуються історично. З кожним етапом розвитку суспільства з’являлися їхні нові варіанти в мові. Така тенденція спостерігається і в сучасному світі. Процес номінаційних інновацій відповідає спрямуванню ХХІ ст.: моди (кумири), співзвучності, тощо, та все ж не упускається й важливість прадавніх найменувань та особливо їх значень.

«Під час вибору імені людині береться до уваги розповсюдженість, популярність, милозвучність імені; а також соціальна приналежність людини. Якщо ім'я походить від загального, то інколи беруть до уваги первинне значення, навіть якщо ім'я запозичене, тому в словниках власних назв надається переклад на рідну мову. Наприклад, уникають імен, які несуть неприємне змістовне навантаження: Варвара – груба, Фока – тухлій, Васса – пустеля. Слово, яке було утворене від загального, може асоціюватись з іншими значеннями. Надавання імені мало різні особливості в різних культурах на кожному етапі розвитку людства» [3, с. 88].

«Прізвища також відносяться до антропонімів. Н. В. Подольська в словнику власних назв визначає термін "прізвище" як вид антропоніма, офіційне найменування, яке унаслідкується і вказує на приналежність людини до певної сім'ї. Прізвище додається до власного імені для уточнення особи, яка називається; історично власне ім'я первинне, а прізвище вторинне; різниця між власним іменем та прізвищем функціональна, соціальна та частково структурна» [цит. за 6, с. 7].

Отже, після розглянення специфіки антропоніма, можна стверджувати наступне: кожна цивілізована країна та її мова мають особливу категорію одиниць – власні назви, якими названі люди – антропоніми. Вони відображають розвиток культурно-історичного життя існуючого народу та всього людств, розвивають номінативні засоби мови. Таким чином, антропоніми та їх деривати – важлива частина мовної картини світу.

Антропоніміка є галуззю ономастики, яка займається вивченням власних назв (імен) людей (антропонімів). Вона складається з особових імен, патронімів (імен і по-батькові), прізвищ, прізвищевих назв,

прізвиськ, псевдонімів, криптонімів, а також найменувань літературних, міфологічних і фольклорних персонажів.

Дослідник Карпенко О.Ю. вважає, що «антропоніміка досліджує:

- особливості утворення антропонімів;
- основні принципи номінації людини;
- шляхи переходу апелювання в антропонім і навпаки;
- хронологічні характеристики антропонімів, їх зміни в часі, виникнення різних форм найменування людини;
- словотвір різних класів антропонімів;
- функціонування тих чи інших антропонімів у мові на різних хронологічних зрізах» [14, с. 70].

Також антропоніміка займається розв'язуванням суто практичних проблем: правопису антропонімів, передачею антропонімів іншою мовою.

«Окремим питанням у вітчизняній та зарубіжній германістиці завжди було питання функціонування антропонімів у художніх текстах німецької мови. Воно є недостатньо висвітленим та потребує подальшого вивчення. Антропоніми поєднують людину з безпосереднім її оточенням та суспільством у цілому. Кожна особистість живе серед людей, які мають своє ім'я, кожне з яких утворює навколо людини певний континуум, особливий національно-культурний простір, який є єдиним для всього мовного колективу, але індивідуальним для будь-якого окремого її представника» [7, с. 85].

Антропонімічним системам різних європейських народів притаманна зовнішня подібність, якій притаманні однакові елементи: ім'я та прізвище. В інших випадках – тільки відмінності: кожна антропонімічна система є унікальним явищем у всіх онтологічних аспектах виявлення антропонімів.

«Антропонім є засобом ідентифікації людини, а також одним із засобів адресатності як особливої форми комунікації. У різних сферах життя (на роботі, у родині, на відпочинку) вживаються різноманітні паралельні моделі найменувань, які обумовлюються національно-культурною вмотивованістю мовної поведінки, належністю особи до певної референтної групи, а також соціальною роллю. Антропоніми відіграють дуже важливу роль у пізнанні культури та історії певного народу. Також в основі антропонімії є літературна ономастика, що стала популярною в останні роки, бо сучасна наука про мову має загальну антропоцентричну спрямованість. Антропоніми, які вживаються в художніх творах, є об'єктом вивчення поетичної та літературної ономастики. Вивчення художньої ономастики розпочалося нещодавно» [10, с. 24].

Аналіз показав, що власні імена є національними знаками, тобто реалізують функцію етномовного знаку, який вказує на приналежність носіїв мови до певного етносу. Ураховуючи цей факт, багато мовознавців сьогодення звертають увагу в першу чергу на інформативну функцію антропонімів. Аналізуючи художню прозу, зазначимо, що вона не відображає реальну картину навколишнього світу, а послуговується поняттями звичайного життя, а також копіює соціальні феномени, серед яких виокремлюється і антропонім та їхнє використання у мові. Підкреслимо, у авторському просторі художнього тексту власні імена беруть активну участь у створенні художніх образів твору. У художній літературі власні імена створюються для кожного конкретного героя згідно з його характером, місцем дії та епохою, в якій вона відбувається. Тобто йдеться в першу чергу про те, що власні імена в художньому тексті використовуються для ідентифікації протогонів і для створення їхнього художнього образу.

«Говорячи окремо про антропоніми німецької мови, зазначимо, що їхні найважливіші художні функції пов'язані із особливостями підтексту, тому дуже важливо відчутти те лексичне й культурне тло, яке лежить в основі кожного антропоніму. В основі стилістики власних імен німецької мови – дві групи різноманітних мовних та соціальних факторів» [12, с. 37].

«До мовних факторів належать вплив стилістичних конотацій апелятивів, омонімічні основи антропонімів, асоціації антропонімів зі значенням апелятивних лексем, наявність арсеналу спеціальних моделей для власних імен визначених типів, асоціації антропонімів зі значенням апелятивних лексем, що мотивують іменування, а до соціальних факторів – асоціативна співвіднесеність із синонімічними та омонімічними рядами, в які входять апелятиви» [7, с. 9].

Мовознавець Щетінін Л.М. розробив свого часу класифікацію імен літературних героїв відповідно до їхніх функцій, що мають широкий спектр. Отже, він виділив такі 4 групи: «До першої групи відносяться нейтральні власні імена. Їхня фонетична форма та значення основи не відображає характер та поведінку героя, наприклад: «*Der Briefträger Sebastian hatte mit Recht nur Freunde in seinem Dorf Grünbach*». Основи описових власних імен, на відміну від нейтральних, дають пряму або непряму характеристику їх носіїв, наприклад: «*Mir gegenüber saß Herr Redakteur Preßbold. ... Das war ein feiner Mann, grob, laut.. Seine rechte Hand war Herr Heber, ein langer, dünner, trockener Mann*». У наведеному прикладі прізвища редактора та його «правої руки» дають чітку їх характеристику, як робітників преси» [цит. за 18, с. 79].

У художньому тексті власні імена німецької мови стають носіями смислової структури твору, підкреслюючи високу художню значущість відповідно до місця в системі понять відповідного твору, отримавши

при цьому художнє втілення. Це стосується, насамперед, контексту «говорячих» імен, як зауважує Катернюк В.В., наприклад: *«Ich heiÙe Hans Geiz. Ja, ja, sparen möchte jeder, man muß es aber auch verstehen.»*. «Geiz» у перекладі з німецької – «скупий» [17, с. 58].

Отже, наведене речення показує як антропонім вербалізує певні риси характеру головного героя. Контекст привертає увагу на інформацію про риси характеру та особливості поведінки героя.

Іншим прикладом можуть бути розповсюджені німецькі прізвища Krümer та Mücke. Krümer має значення «культиватор», а прізвище Mücke позначає комаху, тобто обидва прізвища вказують на позначення робітничого класу людей [27].

У цілому, антропонім часто використовується для порівняння, наприклад: *«Das ist eine ganz blöde Kiste mit meinen Pumps, sie drücken wie Karl der Große. Das Zeug ist mir einfach zu klein»*. У наведеному прикладі порівняння wie Karl der Große, Карл Великий вказує на щось маленьке, що завдає багато шкоди власнику [27].

Питанням функціонування антропонімів певний час займалися відомі вітчизняні й закордонні лінгвісти: воно актуальне і у сучасній лінгвістиці. «Антропоніми відіграють важливу роль у художньому тексті, бо виконують різноманітні стилістичні та експресивні функції. Німецька антропонімічна система має особливі риси, які проявляються в її структурі та функціональності. У тексті німецькі антропоніми можуть виконувати різноманітні стилістичні функції. Імена літературних героїв німецьких художніх текстів мають відповідну класифікацію» [17, с. 39].

Антропоніми первісно характеризували людину метафорично, за її відношенням до певних реалій чи подій.

В основі прізвищ можуть бути відображені іменування, дані не при народженні, а присвоєні індивідуально в певному, переважно зрілому, віці за якоюсь характерною ознакою.

В основі німецьких (як і українських) прізвищ лежать

1. Назви істот (крім людей) – тварин, птахів, риб, плазунів, земноводних, комах.
2. Назви знарядь праці, предметів домашнього вжитку, рухомого та нерухомого майна, зброї (сокира, арбалет, стріла тощо).
3. Назви рослин, їх плодів та частин рослин (буряк, часник, груша, цибуля, дуб, осика, верес).
4. Назви продуктів харчування, страв (крендель, бублик, сир, пиріг, смалець).
5. Назви анатомічні (борода, мозок, вухо, рот, зуб, палець, ноги тощо).
6. Назви абстракцій (блиск, щастя, сила, горе, хитрість, сварка, гнів).
7. Назви предметів одягу (шолом, лати, короткий камзол, зимове пальто, червоний черевик).
8. Назви явищ природи, часових понять, днів тижня, місяців (вересень, весна, гроза, зима, середа, хмара).
9. Назви рельєфу, одиниць виміру, грошей, речовин та матеріалів (камінь, глина, кристал, порох тощо) [20, с. 114].

Таким чином, прізвища є неоціненним джерелом відомостей про минуле, вони несуть інформацію про господарське життя краю.

Німецькі прізвища демонструють більше всього назв, пов'язаних із військовою справою, виготовленням обладунків, зброї, пивоварінням, торгівлею.

1.2. Вивчення антропонімічної картини світу в літературі

«Картина світу – складно структурована цілісність, що включає три головні компоненти – світогляд, світосприйняття та світовідчуття. Ці компоненти об'єднані в картині світу специфічним для даної епохи, етносу чи субкультури чином» [6, с. 5].

Міфологічний простір найчастіше вивчається за допомогою його структурних елементів. Серед них аксіоматика, в межах якої відбувається раціоналізація дійсності, побудова альтернативних світів, маніпулювання свідомістю, нерідко вчені розглядають основу будь-якої картини світу, так як зміст концепту-міф логеми/міфологічного сценарію виявляється макро-знаком, який детермінує рух культури соціуму.

Різні науковці, наприклад, психоаналітики, соціологи, психологи, культурологи та нейрофізіологи розуміють картину світу з позиції свого наукового досвіду. Тому, на думку мовознавця Матвійшина О.М., її слід визначити як:

«- систему образів (і зв'язків між ними) — наочних уявлень про світ і місце людини в ньому, відомостей про взаємини людини з дійсністю (людини з природою, людину зі суспільством, людини з іншою людиною) і самою собою: складові картину світу образи є не тільки (і не стільки) зоровими, але і слуховими, дотикальними і нюховими: образи і відомості найчастіше мають емоційне забарвлення;

- породжувані цією своєрідною конфігурацією образів і відомостей життєві позиції людей, їх переконання, ідеали, принципи пізнання і діяльності, ціннісні орієнтації і духовні орієнтири; будь-які істотні зміни картини світу тягнуть за собою зміни в системі зазначених елементів» [22, с. 81].

Головчак Н.І. зазначає, що «відповідно до цих особливостей картина світу:

- цілком визначає специфічний спосіб сприйняття та інтерпретації подій і явищ;

- являє собою основу, фундамент світосприйняття, спираючись на який людина діє у світі;

- має історично обумовлений характер, що припускає постійні зміни картини світу всіх її суб'єктів» [7, с. 39].

В якості суб'єкту або носія картини світу може бути окрема людина, соціальні чи професійні групи, етнонаціональні або релігійні спільноти. Можна вирізнити наступні поняття:

Дотичні поняття

«Світогляд — концептуальна частина, представлена загальними категоріями простору, часу, руху тощо. Основні великі елементи — каркас картини світу — являють собою набір вихідних принципів або уявлень, фундаментальних припущень про світ чи тих його частинах дотичних ситуації. Вони можуть і не усвідомлюватися людиною, але є вбудовані в картину світу, бо необхідні для інтерпретації будь-якої життєвої ситуації, для визначення сенсу і для оцінки того, що відбувається. Деякі з них, такі як рух, причинність, намір, тотожність, еквівалентність, час і простір, можливо, навіть ґрунтуються на вроджених властивостях людини. Інші, такі як добро і зло, ставлення до життя і смерті, до себе у світі, до інших людей тощо, явно породжуються і освоюються у процесі виховання й розвитку» [17, с. 53].

«Світовідчуття – особливий склад мислення, система категорій або особливе співвідношення понять. Зазвичай перехід від однієї стадії суспільного розвитку до іншої супроводжується різкою зміною або ламкою громадської картини світу, затвердженням нових еталонів

світопояснення. Новий світогляд формує нове світосприйняття і світовідчуття в остаточному підсумку – нову картину світу. Прогрес – розвиток людини і людства – це послідовна зміна та ускладнення індивідуальних і групових картин світу» [4, с. 37].

Отже, з картини світу випливають цінності, ієрархія, парадигми наукового пізнання, допустимі способи людських дій. Вона здатна слугувати, як інтегральна типологічна характеристика культури. Стосовно цих міркувань варто користуватися термінами «культура» і «картина світу» як взаємозамінними, адже тлумачення слова «культура» різними вченими можуть бути суперечливими, а інколи й взаємовиключними.

«Світ не добрий і не поганий — стверджували ще мудреці давнини, — він такий, яким ми його сприймаємо. Що ж визначає сприйняття світу, а отже, і ставлення до нього, людиною? Здавна відомо, що навіть найсумлінніші свідки, які бачили один і той самий епізод, часто дають про нього суперечливі свідчення. Відбувається це тому, що картини світу у свідків можуть істотно відрізнятися» [5, с. 63].

Дослідник Белей Л.О. підкреслює, що «проектуючи епізод в ситуацію, що існує у його картині світу, свідок неодмінно піддає його при цьому трансформації. Картина світу служить чимось на зразок координатної сітки, що визначає сенс і зміст будь-яких сприйнятих об'єктів і образів. Це відбувається тому, що люди відчують і діють не згідно з якимись «об'єктивними фактами», але виходячи зі своїх завжди суб'єктивних уявлень про них. А ці останні визначаються багатьма обставинами» [4, с. 128].

«Своєрідна картина світу властива будь-якій соціальній спільноті — від нації або етносу до соціальної чи професійної групи або окремої особи. Мало того, кожному відтинку історичного часу

відповідає своя картина світу. Іншими словами, будь-яке досить велике людське співтовариство має диференційовані картини світу як по горизонталі (різні соціальні групи сучасників), так і по вертикалі: картини світу — це не щось застигле, але історично мінливий процес пристосування до мінливих реалій» [20, с. 94].

Значення терміну «мовна картина світу» трактується «зображенням світу та дійсності за допомогою мовних засобів, у знаковий спосіб, шляхом здійснення передачі явищ та предметів реальності відомими мовними формами» [20, с. 48].

«Мовна картина світу – комплексне, логічне, структуроване та вербально оформлене бачення світу у свідомості людини. У лінгвокультурологічному значенні, це – палітра фарб та відтінків, якими замальовується навколишній світ на фоні свідомості» [6, с. 9].

Власна назва, будучи невід’ємним елементом форми художнього твору і складником письменницького стилю, живе і сприймається складною та глибокою образною перспективою.

Семантико-стилістичний потенціал зазвичай актуалізується письменниками. Він закладається у власній назві, яка вважається оригінальною звуковою категорією. Власна назва у поетичному творі має основну відмінну особливість, яка проявляється в тому, що в ній відчувається стійка фіксована, цілеспрямована семантизація, коли на неї впливає творча авторська трансформація.

Зазначимо, що у художній літературі будь-які мовні одиниці виконують одну із головних функцій, притаманних в першу чергу художньому твору, стилістичну, яка проявляється у двох різновидах, як зазначає П.А. Йенсен:

«а) інформаційно стилістична, виразником якої є внутрішня форма власної назви і яка містить соціальні, ідеологічні, характеристичні дані;

б) емоційно-стилістична, яка викликає певну оцінку, емоційне ставлення до зображуваного» [11, с. 220].

Значення власної назви у художній літературі і в інших сферах ужитку значно відрізняється, що зумовлено специфікою тих умов, у яких вона з'являється, оскільки семантика будь-якого слова залежить значною мірою і від контексту його вживання, лексичних зв'язків з іншими словами, від експресивного і стилістичного забарвлення слова.

Багато мовознавців сучасності досліджують функціональні особливості різних типів власних назв. «Будь-який художній твір завжди антропоцентричний за своєю суттю; навіть коли головний об'єкт оповіді не людина, він має певну цінність, значимість, що наділяється автором і яку розуміє читач. І тому, безперечно, антропоніми у художньому тексті – це група власних назв, яка має найбільше смислове й емоційне навантаження» [21].

«Функціональні особливості власних назв досліджувалися багатьма мовознавцями. Зокрема, Л.О. Белей, досліджуючи літературно-художні антропоніми, запропонував поділяти їх за стилістичною функцією на нейтральні, характеристичні, дейктичні та ідеологічні. Будь-який художній твір завжди антропоцентричний за своєю суттю; навіть коли головний об'єкт оповіді не людина, він має певну цінність, значимість, що наділяється автором і яку розуміє читач. І тому, безперечно, антропоніми у художньому тексті – це група власних назв, яка має найбільше смислове й емоційне навантаження» [4, с. 115].

У сучасній німецькомовній культурі існує 2 типи іменування людини:

- 1) особове (Rufname);
- 2) прізвище (Familiename).

Ім'я по-батькові (Vatersname) відсутнє у німецькому середовищі, використання по-батькові властиво слов'янським мовам, в першу чергу. Але сучасна тенденція свідчить про те, що по-батькові все менше використовується, наприклад, в українській мові, яка здебільшого орієнтується в цьому питанні на європейську традицію.

«Широко розповсюдженим є висловлювання Е. Касірера про те, що людина живе не лише в оточуючому їй Всесвіті, але й у символічному всесвіті, який створений її мовою. Мовні знаки утворюють символічну мережу, в яку входить людський досвід. І саме цей досвід розгортається в процесі ономастичної номінації. Антропоніміка є особливою наукою, бо вона є однією з наймолодших дисциплін, але водночас її корені походять зі стародавніх часів» [20, с.9].

«Однією з особливостей німецьких імен є їх слабка здатність до демінутивності порівняно з українською мовою. У німецькій мові представлений значно менший набір афіксів для створення пестливих імен: *Hansi*, «*HanselundGretel*», *Wolfchen*, *Ingelein*, *Hansi*, *Lutzchen*; суфікси *-el*, *-chen*, *-lein*, *-i* не дають великого простору для такого формотворення» [18, с. 46].

«В українській мові демінутивні варіанти найчастіше утворюються за допомогою суфіксів, які можуть додаватися як до повних імен, так і до усічених основ: *Василько* і *Васько*, *Петрик* і *Петько*, *Іриночка* й *Ірця*. До того ж, українські пестливі імена вирізняються варіативністю і розмаїттям форм: *Лесик*, *Сашуня*, *Михасик*, *Михайлик*, *Танюся*, *Тетянка*, *Настуся*, *Даринка*, *Марійчатко*, *Марусенька*, *Марусинка*, *Марієнька*, *Марієчка*, *Манюся*, *Манюня*» [8, с. 40].

«На відміну від німецького антропонімікону, в українській мові існують також імена по батькові, які закріпилися тут під впливом російського офіційного іменника, наприклад, *Тарас Григорович*

Шевченко, Лариса Петрівна Косач. Імена по батькові утворюються лише від повного офіційного імені батька. Вони завжди вживаються з повним офіційним іменем особи. Ім'я по батькові завжди посідає постпозицію стосовно особового імені» [9, с. 29].

«Скорочені варіанти імен використовуються і в німецькому розмовному мовленні та побутовому спілкуванні (*Alfred - A lf Wolfgang - Wolf, Carola - Caro, Angelika - Angela, Geli, Christina - Tina, Barbara - Baffi*). Окрім цього, такі форми фіксуються і як офіційні іменування.

Так, як варіанти існують імена, утворені від однієї основи: *Brigitte - Birgit, Bergit, Git, Gitta, Gitte, Birga, Berga; Joseph - Jupp, Sepp; Elisabeth - Else, Elsa, Betti, Lisa, Liese* та ін. Часто імена розрізняються лише написанням: *Gunter/Gunther/Gunther, Joseph/Josef, Annett/Annette*» [40].

Під час порівняння, як саме вживаються короткі та повні іменні форми в двох мовах, які аналізуються, зазначимо, що в українській лінгвістичній культурі повні варіанти імен не вживаються під час звертання до дітей. Однак інколи можуть бути виключення, зокрема тоді, коли дорослі прагнуть показати інтонацією своє незадоволення: *Анастасіє, я що тобі сказала?! У даному контексті ім'я виражає додаткові негативні конотації, зокрема незадоволення та гнів, певну раздратованість.*

В українському іменнику також існують розмовні іменування, якими визначається місце, що займає іменована особа у відповідності з іншими членами відповідного роду. Йдеться про місце їхнього існування в першу чергу на селі. Як правило, жінок у українській мові називають за її чоловіком (*Іванчиха, Яківна, Михайлівна, Петриха*), іменування доньки або сина за їхнім батьком або їхньою матір'ю (*Васькова, Настюк, Петрів, Олексин, Михайлишина, Парасчина*), значно рідше –

іменування чоловіка за його дружиною, а інколи – навіть іменування родича за бабкою, дідом, братом, сестрою чи якимось іншим, більш дальнім, рідним/близьким.

Подібне явище можна спостерігати і в німецькому побуті. Достатньо порівняти, наприклад, розмовні німецькі іменування жінок, які утворилися від їхніх прізвищ завдяки використанню відповідних словотворчих суфіксів: *Muller - Mullersche, Altmann – Altmannsche, Ziegler - Zieglersche* й інші [20, с. 110].

Таким чином, специфічні особливості німецьких та українських онімів в першу чергу пов'язані з давніми традиціями іменування в даних культурах, а також зі структурними особливостями мови, частиною якої вони є.

РОЗДІЛ 2

АНТРОПОНІМІЧНА КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРІ ІНГРІД НОЛЛЬ «АПТЕКАРКА»

2.1. Сюжет і основна ідея твору

«Інгрід Нолль є німецькою письменницею. Вона вважається однією з найуспішніших письменниць сучасності: працює в жанрі кримінального роману. Книги письменниці перекладено різними перекладачами на 27-ми мовах. Інгрід Нолль написала декілька романів, повістей, має збірки оповідань. Деякі її романи екранізовані. Серед них «Аптекарка». Творчість письменниці відзначена престижними літературними преміями», таку характеристику німецькій письменниці дає дослідниця Матвіїшин О.М. [22, с. 81].

Важливе місце в культурній спадщині нової німецької літератури посідають прозові твори Інгрід Ноль. Їхню жанрову належність визначити доволі важко, але сама письменниця визначає жанр своїх творів як щось середнє між детективним романом і психологічним триллером. Важливу роль письменниця відводить і самовизначенню читача: він сам повинен обрати, що для нього важливіше, вагомніше, цікавіше.

Створюючи романи з детективним сюжетом, вона не виключала можливості, що вони можуть вважатися психологічними детективами, якщо стане виникати така необхідність. Важливіша роль в детективних романах Інгрід Ноль відводиться саме розкриттю психології героїнь, переосмисленню їхнього місця в сучасному світі, ніж кримінальній

інтризі. Адже без психологічного підґрунтя детектив може стати нецікавим, може втратити будь-який сенс.

Інґрід Нолль – сучасна Агата Крісті, прекрасна і жахлива одночасно. Її твір «Аптекарка», написаний у 1994 році, - кримінальний роман.

«Проблематика твору є широкою і глибокою: залежність головної героїні від життєвих обставин, від людських стосунків, бажання надати допомогу обездоленим чоловікам, а також пошуки героїнею жіночого щастя та інше. У романі розкриваються відносини між дітьми та батьками, тим самим розглядається, як обставин дитинства впливають на склад характеру людини. Головна героїня обдумує свої дії, постійно ділиться подіями свого життя із сусідкою по лікарняній палаті, часто займається аналізом і поясненням своєї поведінки. Такий самоаналіз деякою мірою схожий із самопереконанням, метою якого є виправдання своїх вчинків, думок, бажань» [18, с. 87].

В романі «Аптекарка» головна героїня Гелла Моорман, а в іншому перекладі Елла Морман, яку з дитинства прозвали «вбивця», розповідає сусідці по лікарняній палаті свою дивну історію: випадково вона стала причиною смерті декількох людей (однокласник, дідусь її хлопця Герман Грабер, Марго), котрі мали нещастя стати у неї на дорозі.

Розглянемо анотацію твору «Аптекарка» Інґрід Нолль на оригінальній мові написання.

«Hella Moormann liegt in der Heidelberger Frauenklinik - mit Rosemarie Hirte als Bettnachbarin. Um sich die Zeit zu vertreiben, vertraut Hella der Zimmergenossin die abenteuerlichsten Geheimnisse an. Von Beruf Apothekerin, leidet sie unter ihrem Retter- und Muttertrieb, der daran schuld ist, daß sie immer wieder an die falschen Männer gerät - und in die abenteuerlichsten Situationen: eine Erbschaft, die es in sich hat, Rauschgift,

ein gefährliches künstliches Gebiß, ein leichtlebiger Student und ein Kind von mehreren Vätern sind mit von der Partie. Und nicht zu vergessen Rosemarie Hirte in der Rolle einer unberechenbaren Beichtmutter» [38, S. 1].

Художній текст є одним із засобів пізнання навколишнього світу людиною і направлений на формування особистості людини.

Розглянемо короткий опис твору німецькою.

«Diese Krankenstation ist ihr Beichtstuhl. Sie hatte es so lange gewagt, ihre Geschichte zu erzählen. Sie heißt Hella. Sie ist Apothekerin. Als Kind wurde sie die "Killerin" genannt. Süß, nicht wahr? Das Mädchen träumte von einer ernsthaften Beziehung und einem Leben wie alle anderen. Doch das Schicksal brachte sie mit Gulvis Levin zusammen. Hat er sie geliebt? Wer weiß. Verraten? So. Denn das einzige, was ihm daran gefiel, war die Giftflasche, die Hella im Schrank aufbewahrte. Eine Flasche, die ihnen alles geben könnte: ein eigenes Haus, teure Autos, ein luxuriöses Leben. Wofür jemand anderes bezahlt. Mein eigenes Leben» [38].

Переклад звучить приблизно так: *«Ця лікарняна палата — її сповідальня. Вона так довго наважувалася на те, щоб розповісти свою історію. Її звать Елла. Вона аптекарка. У дитинстві їй дали прізвисько «вбивця». Мило, чи не так? Дівчина мріяла про серйозні стосунки та життя як у всіх. Але доля звела її з гувльвісою Левіном. Чи кохав він її? Хтозна. Зраджував? Так. Бо єдине, що йому в ній подобалася, — пляшечка з отрутою, яку Елла тримала в шафі. Пляшечка, що могла дати їм усе: власний будинок, дорогі автівки, розкішне життя. За яке заплатить хтось інший. Власним життям» [24, с. 29].*

«Важко буде тільки першого разу. А потім — усе, як за рецептом з аптеки. Без каяття, сумнівів та докорів сумління. Головне — не помилитися з дозуванням. Ти ж завжди була хорошою аптекаркою, Гелло? Ти ніколи не помилялася...» [24, с. 30].

В основі роману «Аптекарька» лежать протиріччя, що уможливають існування двох сенсів одночасно.

Розглянемо більш детально, які протиріччя можна знайти в романі «Аптекарька»?

Протиріччя з поглядами батьків. Головна героїня разом з іншими членами сім'ї вступає в протиріччя з поглядами батька, котрий був вегетаріанцем, за його відсутності поїдала м'ясні продукти. Вже в дитинстві формується характер героїні на основі протиріччя.

«Ich liebte Männer, deren Angelegenheiten noch wichtiger waren als ich. Obwohl der Lehrer und die Klassenkameraden nichts von meinen obszönen Abenteuern wussten, schockierten sie mich. Anscheinend war es zu dieser Zeit, dass ich das Herz meines Vaters brach. Sein unschuldiges Kind weinte mit Passanten und Bastarden, und er hätte ihn nicht gesehen» [38,S.11].

Суперечливе відношення до смерті. Елла Морман має тихий та добрий характер, невеличка на зріст, вона вважається слабкою та беззахисною. Не дивлячись на це, вона випадково вбиває свого однокласника, який разом з іншими вирішив над нею пошуткувати. Вона не заважає Левіну отруїти свого діда, щоб швидше заволодіти великим спадком. Нарешті вона безпосередньо являється причиною смерті Марго, відпускаючи її ноги, коли дівчина знімала ставні на третьому поверсі будинку. Марго падає на бруківку і розбивається, а в лікарні помирає, не приходячи до тями. Відношення Елли до смерті залежить від різних обставин. Вона переживає скоріш за себе. Великих докорів сумління не відчуває. А смерть Марго взагалі приносить їй суттєве полегшення. Роман має відкритий фінал: сусідка Розмарі Хірте планує вбивство дружини Павла Зіберта Альми, яка стоїть на перешкоді особистого щастя Елли [38].

Суперечливе ставлення до віку. Коли Еллі виповнилося 16 років, вона з тихої, зразкової учениці перетворюється на людину, котра намагається наздогнати все те, що не мало місця в її занадто скромному житті. Вона звертає увагу на чоловіків з асоціальною поведінкою і намагається їм допомогти.

«Möglich war es auch für einen Mann mit Depressionen, einen chronologischen Patienten, einen geretteten Selbstmordattentäter und einen befreiten Gefangenen mit einem Tattoo auf der Brust.

Die Arbeit eines Apothekers bereicherte auch meine Zusammenarbeit: Entgegen aller Vorschriften öffnete ich die Stirn, die auseinandergerissen wurde und die mitten in der Nacht keinen Tipp für Rezepte, sondern eine Tür brauchte» [38, S.12].

Протиріччя у людських стосунках. Справжнього почуття любові головна героїня не знала до останнього. У неї було багато коханців, всі вони мали якісь вади. Як вона сама пояснювала: коли допомагала іншим, свої труднощі переносила легше. Елла мріяла про коханого, хотіла мати дітей, але народжених від законного чоловіка. А сама народила першого сина чи від Левіна, чи від Дітера, який став її коханцем. Справжню близькість вона відчула з Павлом, але той виявився одруженим.

«Als wir anfangen, uns zu treffen, dachte ich, dass die Phase kam, als ich der Lebensregel der Seelen war. Er war ein normaler Kerl, obwohl ich ein paar Jahre jünger war als ich und immer noch studierte, aber nach allen Anzeichen erfüllte er die Gesellschaftsstandards. Irgendwo in den Tiefen meiner Seele dachte ich an Hochzeiten, an die Familie, drückte aber nie meine Gedanken laut aus. Einem jungen Mann sollte Zeit gegeben werden» [38, S. 26].

Почуття: несталість та протиріччя. Почуття закоханості дуже швидко переходить в почуття жалю чи дружби, пов'язаними з деякою матеріальною зацікавленістю, без якої почуття починають гаснути і перетворюються на звичайне співмешкання і співіснування з іншим персонажем твору. Ревнощі, які Елла повинна була відчувати, коли побачила на власні очі подружню зраду Левіна з Марго, зовсім слабкі. Жінка більше думала про свої зручності, про те, що скажуть батьки, про чудовий дім, який дістався їй в спадщину.

Суперечливе ставлення до багатства, грошей. Елла начебто стримано відноситься до матеріальних благ в житті, та коли отримує спадок, не хоче його лишатися. Вона не жадібна, але коли Дітер повертає їй другу половину її доларів, вона їх ретельно перераховує. Вона не визнає незаконне привласнення матеріальних цінностей, але використовує гроші як важіль для впливу на інших на свою користь.

«Außer dem Familienmotto »Über Geld spricht man nicht, man hat es« und einem unerklärlichen Dünkel hatte meine Mutter keine Güter von ihrem Clan geerbt. Meinem Vater gegenüber verhielt sie sich im allgemeinen devot; in seiner Abwesenheit konnte sie sich allerdings gelegentlich zur Größe eines Tyrannosaurus aufpumpen. Uns Kindern wurde das erst in jenen Tagen klar, als mein Vater ohne ersichtlichen Grund derart aller Fleischeslust abschwor, daß er zum Vegetarier wurde und missionarisch auf seine Familie einwirkte. Allerdings gestattete er uns aus Gründen des Wachstums und der Barmherzigkeit ein wenig Lyoner Wurst, ein Ei am Sonntag oder ein paar Krümel Hackfleisch an der Tomatensoße» [38, S. 4]. .

Соціальні протиріччя. Навіть в назві роману простежується суперечність: звичайна небагата працівниця аптеки в певний момент часу стає власницею значних статків і розкішного будинку, що управляє

і просто забезпеченої жінкою, що зайняла досить високе місце в соціальному устрої.

Друга парадоксальність: бажаючи завести дитину і стати матір'ю, Елла морманно-Грабер при цьому досить педантично, боязко і обережно підходить до вирішення цього питання. Стати матір'ю - чи не головна мета її життя, однак скромність, якась боязнь і сумніви стають корінними причинами відкладання цього питання, не дивлячись на його абсолютну важливість в досягненні власного щастя.

Прагнення до повної сімейної облаштованості протягом усього життя в кінцевому підсумку виявляється для героїні неповним і недостатнім: знайшовши щастя з Павлом Зіббертом, вона не забуває і про його дружиуі, божевільну Альмі, яка заважає їй у набутті її особистого щастя.

«Levin hatte es nicht immer leicht gehabt, aber er wurde deswegen nicht gleich kriminell, fing weder zu fixen, zu saufen noch zu huren an. Er litt darunter, daß seine Mutter gleich nach dem plötzlichen Tod des Vaters mit einem neuen Mann nach Wien gezogen war. Nicht weit von Heidelberg, keine halbe Stunde von uns entfernt, wohnte ein zählebiger und übellauniger Großvater, der den einzigen Enkel hauptsächlich für Botendienste, zum Heckenschneiden und als Chauffeur einsetzte. Ich hatte Levin bezeichnenderweise kennengelernt, als ich ein gebrauchtes Auto kaufen wollte» [38, S. 15].

«Pawel konnte die Kinder nicht immer bei Dorit lassen, er brachte sie schon bald wieder mit ins Krankenhaus; es war klar, daß er dann nicht lange blieb.» [38, S. 91].

Протиріччя в становленні особистості. До весілля Елла тиха, спокійна, добра жінка. Після весілля вона стає вже хитрою, корисливою інтриганкою.

«Ich wurde von meiner Schule genommen und in die Schule für Kinder versetzt, die der Nonne des Ordens der Ursulynok-Schwestern gegeben wurde. Also verhielt ich mich nachherzig – höflich und gebildet. Nur nicht unnötig Auffallen lassen – das waren meine neun. Was alles andere betrifft, so zeigte ich keine Feindseligkeit: Axels Tod wurde hier nicht diskutiert, weil meine neue Schule in einem anderen Bezirk lag. Ich hatte einen etwas langweiligen Schüler, und ich war glücklich damit. Alles wurde erst mit dem Beginn meines sechzehnjährigen Jubiläums und dem Wachstum meines unbegreiflichen Verlangens nach dem anderen Geschlecht verbessert» [38].

Суперечливе ставлення до невідомості. У творі присутня досить типова ситуація з невирішеним батьківством дитини головної героїні, хоча, як відомо, найчастіше жінки напевно знають батька своєї дитини і не відносяться майже байдуже до цього питання [24, с. 42].

«Das Kind hat mir sehr viel bedeutet: ein kleines Geschöpf, das nach eigenen Vorstellungen geformt werden kann, mit dem man annehmen kann, was man will, das auf Ruf des Herzens begabt oder beschützt werden kann. Ich wollte, dass das Kind ein Teil von allem wird, was in meinem Leben wichtig ist. Sie müsste nicht in einem Mangel sein? verliebt, ani in Haarnadeln. Ich wollte einem zweiten vorbildlichen Vater eine respektierte Professionalität und ein nachhaltiges Einkommen bieten, das aus einer anständigen Familie stammt und einen klugen Geist hat. Damals waren die Satelliten für diesen Zweck noch nicht geeignet» [38].

Таким чином, протиріччя в детективному романі Інґрід Нолль «Аптекарьша» зустрічаються протягом усього твору. Частіше всього Інґрід Нолль вдається до таких суперечливих понять, як іронічні, моральні, характерологічні. Інґрід Нолль в своїх творах, зокрема в романі «Аптекарька», зачіпає такі теми, як моральне обличчя людини, проблема інтересів, взаємин і почуттів, соціальне життя, тема смерті.

Досліджуваний роман «Аптекарка» приніс Інгрід Нолль світову популярність.

Історія милої старанної дитини. Примірної учениці, яка все схоплює на льоту. Молодої жінки, яка намагається будь-що-будь домогтися любові в обмін на свою опіку, піклування і ласку. Але чоловіка, за якого вона сподівається вийти заміж, вабить не добре серце героїні, а пляшечка з отрутою, яка зберігається у неї. Він, як любитель розкішних автомобілів і красивого життя, хоче отримати швидше і за всяку ціну спадок від багатого родича і дуже розраховує на навички використання героїнею смертельного зілля.

Екранізація роману німецькими кінематографістами мала сенсаційний успіх в європейському прокаті.

2.2. Використання антропонімічної картини світу у творі.

Розглянемо, як Інгрід Нолль використовує антропонімічну картину світу в своєму романі «Аптекарка».

Звернемо увагу на ім'я головної героїні роману – Елла Морман (прізвище після одруження – Грабер).

Ім'я Елл походить з грецької і перекладається як «зоря», «світло». За іншою версією, у цього імені нормандські корені і воно – це скорочений варіант німецького імені Alia, яке виступає, як складова частина деяких німецьких імен, що означає «інша». За перекладом з німецької мови воно означає «все», «повністю» [24, с. 18].

Справді, Елла – інша, не така, як усі. Ще з дитинства з нею не хотіли товаришувати, оскільки вона відрізнялась від своїх однолітків. Дане протистояння спричинило трагедію: Дівчина випадково вбила свого однокласника. З тиз під однолітки так і називали її: «Вбивця». Елла мусила перейти до іншої школи, щоб змінити учнівський колектив. Можливо, саме це й стало основною причиною у виборі імені головної героїні авторкою роману.

Тепер щодо прізвища Елли. До весілля вона носить прізвище Морман.

«Мормони — послідовники релігійної течії мормонізму, який було започатковано на початку ХІХ ст. проповідником Дж. Смітом. Переважна більшість мормонів є членами Церкви Ісуса Христа Святих Останніх Днів, в той час деяка меншість є членами інших незалежних церков, особливо фундаментальних мормонських організацій. Багато мормонів є членами незалежних мормонських громад. Деякі також називають себе мормонами, але не практикують своє віросповідання» [37].

Виходячи з цікавих фактів про мормони, можна відслідкувати деякі паралелі з головною героїнею «Аптекарки». Еллу не можемо назвати благочестивою християнкою, релігійною фанаткою. Та багатоженство як релігійний обов'язок підходить, якщо замінити його на «багато чоловіків» у однієї жінки і навіть відразу декілька. Елла стає в своєму світі Богинею, якою опікуються відразу декілька чоловіків. Свята трійця як організація Трьох Особистостей: довго Елла, Левін і Дітер перебували в трьох [24, с. 25].

Нарешті, мормони досягли неабиякого фінансового успіху, саме такого успіху досягає і Елла, якій дістався дуже щедрий спадок від дідуся Левіна, і вона відразу стає багачкою.

Друге прізвище Елла отримала, коли вийшла заміж за Левіна, - Грабар. В перекладі воно означає «землекоп, копач, копальник». В романі божевільна дружина Павла Зібберта промовляє таку фразу, коли визнає подвійне прізвище Елли: «Нічого собі парочка – грабар і мормон!» Це свідчить про те, що ці два поняття не мають нічого спільного, парадоксальне поєднання того, що не поєднується.

Є в романі і порівняння героїв з казковими персонажами. Коли Елла і Павло стояли в зимовому садку обійнявшись, вони були схожі на Гензель і Гретель. Це персонажі одноіменної казки братів Грімм, братик і сестричка, які потрапили в ліс до відьми-людоджерки, але врятувалися завдяки своїй дотепності.

Ще цікавий антропонім в романі – це ім'я романтичної німецької поетеси Аннетти Дросте-Хюльсхофф. Вона була улюбленою поетесою матері Левіна, Августи-Фредеріки, яка хотіла назвати свою доньку на честь улюбленої поетеси. Але народився хлопчик, йому дісталось ім'я товариша юності Аннети – Левіна Шюккінга [24, с. 41].

Цікаво також, що співбесідниця Елли, яка більше слухає, ніж говорить, сусідка по лікарняній палаті, спочатку має тільки прізвище – пані Хірте. Та й взаємовідносини у Елли з цією жінкою складаються не відразу. А вже потім, краще пізнавши одна одну, вони почали симпатизувати і навіть потоваришували. Виявилось, що жінка має красиве ім'я Розмарі. Елла навіть мріє назвати свою майбутню доньку від Павла частиною її імені – Марі. А вдячна Розмарі планує отруїти божевільну дружину Павла, щоб не заважала щастю Елли.

В романі образ дружини Павла Зібберта Альми, як і інші образи, показаний через сприйняття головної героїні Елли. Саме вона говорить, що Альмі більше підійшло би ім'я Дезіре або Лавінія.

Є в романі і персонаж без імені. Це знайомий Левіна, який жив з ним в одній кімнаті, який рятує особисті речі Елли під час пожежі, влаштованої Альмою.

Хлопчика, сина Елли, якого вона народила чи від Левіна, чи від Дітера, вона й сама не знає і визнавати не бажає, назвала Ніклас. Ніколас в перекладі з грецької означає «переможець народів», але ім'я хлопчика начебто неповнозвучне. А от сина від Павла Елла хотіла би назвати Вітольдом, що означає «лісовий володар».

«Імена інших героїв роману: Доріт, Левін, пані Хірте, Герман Грабер, Дітер, Марго – німецькі імена. Та ось у творі з'являється сім'я Павла Зіберта, його божевільна дружина Альма, їхні діти Коля та Лена. Це вже імена слов'янські. Подруга Елли Доріт дивується, звідки такі імена. Виявляється, що вся сім'я Павла родом з Праги. Інгрід Нолль наче намагається розширити географію впливу на життя своєї героїні, адже саме з Павлом вона знаходить своє щастя» [24].

Приведемо уривки з роману «Апекарка», де зустрічаються імена.

Und vier Stunden später wurde *Axel* gefunden – А через чотири години Акселя знайшли.

*Dorit, meine Freundin aus Kindertagen, besuchte mich eines Sonntags. Sie kann sich nur für mich befreien, wenn ihr **Held** zustimmt, sich um die Kinder zu kümmern [38].* – *Одного разу в неділю мене прийшла навідати Доріт, моя подруга дитинства. Вона може до мене вирватись, тільки коли її Геро погоджується подивитись за дітьми [24].*

«Ім'я Доріт скорочено від Доротея, що означає жіноче ім'я грецького походження, жіночий варіант імені Дорофей, Дорофій. Православна канонічна форма — Дорофея» [39].

*Als **Dorit** sich wieder neben mein Bett setzte, begann ich ihr zu sagen, wie sehr wir diesen Abteilungsleiter, **Dr. Kaiser**, hassen - hier hat Frau*

Hirthe sogar ihre Teilnahme an unserem Gespräch mit einem Kopfnicken offenbart - im Gegensatz zu Herrn **Dr. Johansen**, dem Chef Arzt [38,c.43]. – Коли Доріт знову всілась біля моєї койки, я почала розповідати їй, до чого ми цього заввідділенням, лікаря Кайзера, терпіти не можемо, - тут пані Хірте навіть спромоглася відшукати свою участь в нашій бесіді кивком голови, - на відміну від пана лікаря Йоханзена, головного лікаря [24 , с.45].

Obwohl Levin siebenundzwanzig war, sah er leider viel jünger aus [38, с.44]. – Хоча й Левіну було двадцять сім, виглядав він, на жаль, набагато молодше [24, с.46].

Aber Herman Graber hat meine Verlegenheit anscheinend nicht bemerkt. – Але Герман Грабер, схоже на те, мого сум'яття не помітив [24, с.47].

Герман — чоловіче російське ім'я латинського походження; сходить до лат. Germanus — «єдиноутробний», «близький», «рідний». Це ім'я було розповсюджене у Візантії, носив ряд полководців імперії, патріархів і святих.

Sobald ich mit der Arbeit fertig war, fuhr Levin in einem Auto zur Apotheke, und wir eilten nach Frankfurt, dann nach Stuttgart und am Wochenende passierte es zum Meer - Sie wollen ins Mittelmeer, Sie wollen in den Norden [38, с.454]. – Ледь я закінчувала роботу, Левін під'їздив до аптеки на автомобілі, і ми прямували то у Франкфурт, то у Штутгар, а на вихідних, бувало, і до моря – хочеш на Середземне, хочеш на Північне [24, с. 458].

Eigentlich ist Rosemary überhaupt kein so schlechter Nachbar; Es lohnt sich, sich an die weinerlichen Frauen zu erinnern, mit denen ich mich jeden Tag im Korridor treffe, um zu verstehen, wie viel Glück ich mit ihr habe [38,c.48].– Насправді, Розмарі зовсім не такий поганий сусід; Варто

згадати плаксивих жінок, яких я щодня зустрічаю в коридорі, щоб зрозуміти, як мені пощастило з нею [24, с. 50].

Vor ihrem Hintergrund sah Pavel Siebert wie eine Ausnahme aus, ein langweiliger Mann mittleren Alters, der in der Nähe wohnt und alle Einkäufe für die Familie selbst tätigt [38, с. 48] – На її тлі Павло Зібберт виглядав як виняток, нудний чоловік середнього віку, який живе неподалік і сам робить всі покупки для родини [24, с. 51].

Павло — християнське чоловіче ім'я. В Україні походить через церковнослов'янське і грецьке посередництво від давньоримського когномена або від особового імені *Paulus* («Пауль»), утвореного від лат. *paulus* («скромний», «малий»)¹

Ich wusste nur eines über Levins Mutter: Sie war eine begeisterte Bewundererin von Annette Droste-Hülshoff, deren Namen sie davon träumte, ihre Tochter zu nennen. Als zu ihrer Enttäuschung ihr Sohn geboren wurde, erhielt er den Namen Levin Schücking, einen Freund von Annettes Jugend. [38, с. 49] – Про матір Левіна я знав лише одне: вона була захопленою шанувальницею Аннет Дросте-Хюльсхофф, ім'я якої вона мріяла назвати дочкою. Коли, на її розчарування, народився син, йому дали ім'я Левін Шюкінг, друг молодості Аннет [24, с. 52].

Dorit hat zwei Kinder, ich erkläre, Franz und Sarah, sie sind fast so alt wie Pavel's Kinder - Kolya und Lena [38, с. 52] . – У Доріт двоє дітей, я пояснюю, Франц і Сара, вони майже такі самі, як діти Павла - Коля та Лена [24, с. 54].

Франц – поширене німецьке ім'я. Давньогерманське – з племені франків. Маленький **Франц** хитрий і цікавий. Дорослий Франц – це зібраний, розважливий і цілеспрямований чоловік.

Mrs. Roemer, Pavel, Kolya, Dorit und Gero drängten sich an diesem Tag voll auf unsere Station. Außerdem wurde mein Nachbar zum ersten Mal

*von einem Mann besucht. Es stellte sich heraus, dass er auch ein Apotheker namens **Schroeder** war [38, с. 61] – Пані Ремер, Павло, Коля, Дорит та Геро переповнили нашу палату того дня. Крім того, це був перший раз, коли чоловік відвідав мого сусіда. З'ясувалося, що він також був фармацевтом на ім'я Шредер [24, с. 63].*

*Glücklicherweise war **Almas** Interesse an der Welt um sie herum begrenzt; Die Tatsache, dass mein Mann getrennt von mir lebt, schien sie überhaupt nicht zu überraschen. [38, с. 61] – На щастя, інтерес Альми до навколишнього світу був обмежений; Той факт, що мій чоловік відокремлений від мене, здавалося, її зовсім не здивував [24, с. 65].*

Ім'я Альма зустрічається часто в Німеччині. Воно ємне, просте і в той же час прекрасне, що часто і є вирішальним чинником при його виборі для дівчинки. Між тим, ім'я Альма також володіє досить сильним сакральним підтекстом, що визначає долю дитини. Альма – це ім'я, яке тісно палітурно з давніми віруваннями племен варварів, які населяють територію, пізніше стала тією країною, яку кожен знає сьогодні. Буквально, значення імені Альма - це "благодатна", "оточена благами".

*Das geerbte Geld und die Versicherungssumme reichten mir, um ein Haus in Weinheim zu kaufen. Dies ist eine schöne kleine Stadt, in der wir jetzt mit **Pavel, Kolya, Lena, Niklas und Tamerlane** gemäß allen bürgerlichen Vorschriften leben. [38, с. 55] – Грошей, які мені дісталися у спадок, і страхової суми мені вистачило, щоб купити будинок у Вайнгаймі. Це чудове містечко, де ми зараз живемо з Павлом, Колею, Леною, Нікласом та Тамерланом згідно з усіма цивільними нормами [24, с. 60].*

Таким чином, Інгрід Нолль – як сучасна Агата Крісті, яка прекрасна і жахлива водночас. Її твір «Аптекарка» (1994 рік) є кримінальним романом, який багатьма елементами нагадує детективний, любовний, сімейний романи.

У результаті дослідження нами встановлено, що антропонімічна картина світу у творі Інгрід Нолль є неоднорідною та цікавою. У кожного з героїв (а їх у досліджуваному творі не дуже багато) є власний характер, власна доля, особиста історія і особисте ім'я. У деяких тільки прізвище, у деяких тільки ім'я, у деяких взагалі немає імені.

ВИСНОВКИ

Відповідно до поставленої мети кваліфікаційної роботи та завдань дослідження зробимо загальні висновки.

1. Наведено загальну характеристику антропоніма.

Ім'я в художньому тексті реалізує закладений в ньому семантичний і прагматичний потенціал, інший, ніж у повсякденному спілкуванні. Саме в художньому творі ім'я або продумана автором ціла система імен бере участь у створенні змісту тексту. І якщо ім'я в нашому повсякденному житті практично десемантизоване, то у художньому дискурсі антропонім, як і всі інші елементи тексту, дають читачеві привід "підозрювати" його в невинному використанні. Отже, імена в художньому творі утворюють антропонімічне герменевтичне коло, без інтерпретації якого спроба проникнути в глибинний зміст тексту стає безглуздою.

Отже, після розглянення специфіки антропоніма, можна стверджувати наступне: кожна цивілізована країна та її мова мають особливу категорію одиниць – власні назви, якими названі люди – антропоніми. Вони відображають розвиток культурно-історичного життя існуючого народу та всього людств, розвивають номінативні засоби мови.

Таким чином, антропоніми та їх деривати – важлива частина мовної картини світу.

2. Вивчено антропонімічну картину світу в німецькій літературі.

У художній літературі антропоніми відіграють роль характеризувальної функції, а саме оцінюють та характеризують певних персонажів. Антропоніми відображають в проаналізованому творі

ставлення мовця, автора детективного роману, до дійсності та вербалізують певні особливості оточуючих предметів.

Узагальнюючи наведені факти, можна констатувати наступне: набувши у процесі розвитку німецької мови глибинної символічної семантики, кольори є віддзеркаленням мовної картини світу, через призму якої носії мови сприймають дійсність. Проаналізовано сюжет і основну ідею твору.

Проблематика твору є широкою і глибокою: залежність головної героїні від життєвих обставин, від людських стосунків, бажання надати допомогу обездоленим чоловікам, а також пошуки героїнею жіночого щастя та інше.

У романі розкриваються відносини між дітьми та батьками, тим самим розглядається, як обставин дитинства впливають на склад характеру людини. Головна героїня обдумує свої дії, постійно ділиться подіями свого життя із сусідкою по лікарняній палаті, часто займається аналізом і поясненням своєї поведінки. Такий самоаналіз деякою мірою схожий із самопереконанням, метою якого є виправдання своїх вчинків, думок, бажань.

Парадокс як стилістичний прийом дуже часто зустрічається в детективному романі Інгрід Нолль «Аптекарьша» протягом всього твору. Найчастіше Інгрід Нолль вдається до таких парадоксів, як характерологічні, іронічні і моральні. Інгрід Нолль в своїх творах, зокрема в романі «Аптекарька», зачіпає такі теми, як соціальне життя, тема смерті, моральне обличчя людини, проблема інтересів, взаємин і почуттів.

3. Досліджено використання антропонімічної картини світу у творі німецької письменниці Інгрід Нолль.

У результаті дослідження було встановлено, що антропонімічна картина світу у творі Інгрід Нолль є неоднорідною та цікавою. У кожного з героїв (а їх у досліджуваному творі не дуже багато) є власний характер, власна доля, особиста історія і особисте ім'я. У деяких тільки прізвище, у деяких тільки ім'я, у деяких взагалі немає імені.

Антропонімічна картина світу у творі Інгрід Нолль є неоднорідною та цікавою. У кожного з героїв (а їх у досліджуваному творі не дуже багато) є власний характер, власна доля, особиста історія і особисте ім'я. У деяких лише прізвище, у деяких лише ім'я, у деяких взагалі немає імені. Незвичним і дивним у творі є той момент, що хвора сусідка з лікарні спочатку взагалі не говорить головній героїні свого імені, і Елла спочатку називає її пані Хірте, і лише через деякий час ми дізнаємось ім'я цієї героїні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антропонім // Літературознавча енциклопедія : у 2-х томах / автор-укладач Ю. І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т. 1: А – Л. 608 с.
2. Антышев А. Н. Имена. Немецкие антропонимы. Уфа: Башкирский гос. аграрный ун-т, 2001. 238 с.
3. Белей Л. Джерельна база української літературно-художньої антропонімії кін. XVIII – XX ст. // Українське і слов'янське мовознавство. Збірник наукових праць. Ужгород, 2001. С. 88-91.
4. Белей Л. О. Нова українська літературно-художня антропонімія: проблеми теорії та історії / Белей Л. О. Ужгород, 2002. 176 с.
5. Білоус І.Л. Власні назви у німецьких газетно-публіцистичних жанрах: дис ... канд. філол. наук / І. Л. Білоус. Херсон, 2014. 178 с.
6. Волкова Н. А. Прозвище как языковая единица // Словарь современных русских прозвищ. Экспериментальный выпуск / под ред. В. Мокренко, Х. Вальтера. Greiswald, 2004. С. 5–10.
7. Головчак Н.І. Німецькі прізвища Закарпаття: дис... канд. філол. наук: 10.02.04/ Н.І. Головчак. О., 2003. 219 с.
8. Горпинич В. О. Українсько–давньогрецькі паралелі в антропонімії // Мовознавство. 2006. № 2–3. С. 40–41.
9. Желєзняк І. М. Антропонім // Українська мова: енциклопедія. К.: Українська енциклопедія, 2000. С. 29-30.
10. Ермолович Д. И. Имена собственные на стыке языков и культур / Ермолович Д. И. // Заимствование и передача имен собственных с точки зрения лингвистики и теории перевода. М.: Валент, 2001. 200с.
11. Йенсен, П. А. Парадоксальность авторства. / П. А. Йенсен // Парадоксы зарубежной литературы. СПб.: 2001. С. 219-233.
12. Кам'янець В. М. Структурні, семантичні та функціональні особливості власних назв сучасної німецької мови: дис. ... канд. філол. н.: 10.02.04. Львів, 2001. 168 с.

13. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв : дис. ... доктора філол. наук : 10.02.15. Одеса, 2006. 416
14. Карпенко О. Ю. Про літературну ономастику та її функціональне навантаження. Записки з ономастики. Одеса, 2000. Вип.4. С. 68–74.
15. Картина світу // Філософський енциклопедичний словник / В.І.Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Інститут філософії імені Григорія Сковороди НАН України : Абрис, 2002. 742 с.
16. Кассирер Э. Философия символических форм / Э. Кассирер. М.: СПб.: Ун. книга, 2002. 272 с.
17. Катернюк В.В. Структурно-семантичні характеристики неофіційних антропонімів в англійській, німецькій та українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 / В. В. Катернюк. К., 2010. 188 с.
18. Кашуліна А. С. Антропонімічна картина світу у творі Інгрід Нолль «Аптекарка» / Альманах «Магістерські студії». Херсон: Херсонський державний університет, 2020. – С. 87-88.
19. Кочан І. М. Лінгвістичний аналіз тексту: навчальний посібник. Київ: Знання, 2008. 423 с.
20. Лалаян Н.С. Фразеологічні одиниці з ономастичним компонентом у сучасній німецькій мові: структурно-семантичний та функціональний аспекти: дис. кандидата філологічних наук: 10.02.04 / Н. С. Лалаян. Одеса, 2008. 180 с.
21. Лісова О.О. Семантико-функціональний аналіз власних назв в українській поезії другої половини ХХ століття. URL: <http://bdpu.org/wp-content/uploads/2019/03/%D0%9B%D1%96%D1%81%D0%BE%D0%B2%D0%B0.pdf>
22. Матвіїшин О.М. Власна назва як перекладацька і перекладознавча одиниця (на матеріалі німецькомовних інтерпретацій української прози початку ХХ століття) / О. М. Матвіїшин // Наукові записки [Національного університету “Острозька академія”]. Сер.: Філологічна. 2012. Вип. 25. С. 81- 82.

23. Найдюк О.В. Семантичні та функціональні особливості прецедентних феноменів у німецькомовному дискурсі: дис. канд. філол. наук: 10.02.04 / О. В. Найдюк. Луцьк, 2008. 200 с.
24. Нолль І. Аптекарька. Харків: Клуб сімейного дозвілля, 2019. 240 с.
25. Отин Е. С. Словарь коннотативных собственных имен. Донецк: Юго–Восток, 2004. 412 с.
26. Петрова О.П. Специфіка власних назв в українській та німецькій мовах з точки зору типології. Наукові записки. Серія Філологічні науки, 2015. Вип. 137. С. 78-81.
27. Скорик А.О. Специфіка функціональності антропонімів у німецькому художньому тексті. Сучасні дослідження з іноземної філології, 2014. Вип. 12. С. 177-182.
28. Трійняк І. Словник українських імен. К.: Довіра, 2005. 509 с.
29. Усова О. О. Ономастикон художніх творів Миколи Хвильового : автореф. дис. канд. філол. наук : 10.02.01 / О. О. Усова; Донец. нац. ун-т. Донецьк, 2006. 18 с.
30. Чурилина Л. Н. Антропоцентризм художественного текста как принцип организации его лексической структуры: дис. канд. филол. наук: 10.02.01. СПб, 2001. 210 с.
31. Шотова-Ніколенко Г. В. Онімний простір романів Юрія Яновського / Г. В. Шотова-Ніколенко / [відп. ред. Ю. О. Карпенко]. – Одеса: Астропринт, 2007. 168 с.
32. Brütting R. Namen und ihre Geheimnisse in Erzählwerken der Moderne / R. Brütting. Hamburg: Baar 2013. 258 S.
33. Debus F. Namenkunde und Namengeschichte. Eine Einführung / F. Debus. Berlin: Erich Schmidt Verlag, 2012. 280 S.
34. Jurka F. Literarische Onomastik: Aspekte der literarischen Onomastik am Beispiel der Namengebung in J. W. von Goethes «Wilhelm Meisters Jahre» / Jurka F. Norderstedt: GRIN Verlag, 2009. 75 S.

35. Kohlheim V. Die literarische Figur und ihr Name / V. Kohlheim // Namenkundliche Informationen. 2007. 91/92. S. 97–127.
36. Morgan J., O'Neill C. Nicknames: Their Origins and Social Consequences. London : Routledge and Kegan Paul.
37. Naumann H. Das große Buch der Familiennamen / Naumann H. Augsburg: Weltbild, 2005. 320 S.
38. Noll I. Die Apothekerin. Zürich: Diogenes, 2012. 256 S.
39. Seibicke W. Die Personennamen im Deutschen / W. Seibicke. Berlin; New York: de Gruyter, 1982. 227 S.
40. <http://www.namen-namensbedeutung.de/Namen-Ueberblick/Deutsche-Namen.html>

**Додаток до авторського договору про передачу невиключних прав
на використання творів**

Кашуліна А. С. Антропонімна картина світу у творі Інґрід Нолль "Аптекарка" = Anthroponymic picture of the world in Ingrid Noll's novel «Die Apothekesin»: кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» / А. С. Кашуліна; наук. керівник канд. філол. наук., доцент Л. А. Ковбасюк; Міністерство освіти і науки України; Херсонський держ. ун-т, Ф-т української й іноземної філології та журналістики, Кафедра німецької та романської філології. – Херсон: ХДУ, 2020. – 47 с.

Назва роботи (українська/англійська): Антропонімна картина світу у творі Інґрід Нолль "Аптекарка" = Anthroponymic picture of the world in Ingrid Noll's novel «Die Apothekesin»

У кваліфікаційній роботі наводиться загальна характеристика антропоніма; розглядається антропонімічна картину світу в німецькій літературі; аналізується сюжет і основна ідея твору; досліджується використання антропонімічної картини світу у творі Інґрід Нолль.

Ключові слова: антропонім, антропоніміка, мовна картина світу, літературний антропонім, поетонім, поетична ономастика.

In the qualifying work the general characteristic of an anthroponym is given; the anthroponymic picture of the world in German literature is considered; the plot and the main idea of the work are analyzed; the use of the anthroponymic picture of the world in Ingrid Knoll's work is investigated.

Key words: anthroponym, anthroponymy, linguistic picture of the world, literary anthroponym, poetonym, poetic onomastics.